

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400*

<http://www.akademikbakis.org>

POLİTİK KONJOKTÜR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE ANAYASAL İKTİSAT GEREKLİLİĞİ

Taner AKÇACI¹, Esra Karapınar KOCAĞ²

¹⁻² Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

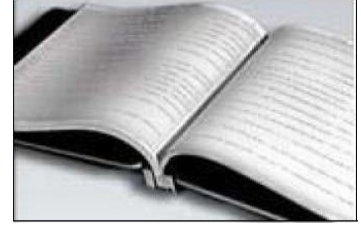
Özet: Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, parasal istikrarın sağlanması, bütçe açıklarının giderilmesi ve keyfi uygulamaların engellenmesi vb. nedenlerle, uygulanacak ekonomi politikaları konusunda bir takım kurallar konulması gereği hissedilmektedir. Kamu Tercih Teorisi’nin bir sonraki aşaması olarak düşünülen Anayasal İktisat Teorisi bu konuyu ele almakta ve anayasayla sınırlandırılmış bir devleti çözüm olarak sunmaktadır. Çalışmada, Politik Konjonktür Teorisi, Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal İktisat Teorisi’nde ortaya konulan konseptin özellikleri araştırılmış, Türkiye’deki durum açısından anayasal bir iktisadın olabilirliği değerlendirilmiştir. Türkiye’de genel ve yerel seçimler, yapılan cari transfer harcamaları açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Son yirmi yılda yapılan genel ve yerel seçimler bazında transfer harcamaların seçim öncesinde arttığı ve seçim sonrasında düştüğü dikkati çekmektedir. Bu durum, siyasi politika yapımcılarının oy maksimizasyonu için kamu kaynaklarını kullanabileceklerini teyit etmektedir. Bu açıdan, anayasa değişikliğinin gündemde olduğu günümüz Türkiye’inde Anayasal İktisat kavramı, iktisat politikalarının oluşturulması ve uygulanması sırasında politik eğilimlerle ülke kaynaklarının israfına engel olabilecek bir çözüm olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Anayasal İktisat, Kamu Tercih, Politik Konjonktür

THE NECESSITY OF CONSTITUTIONAL ECONOMICS IN TURKEY WITHIN THE FRAME OF BUSINESS CYCLE

Abstract: There are some necessities on the economy policies because of the reasons of monetary stability, budget deficits and banning the arbitrary behaviors etc. especially in the developing countries. Constitutional Economics Theory which is thought as a later stage of Public Choice Theory deals with this subject and presents a government which is limited by the constitution. In the study, the features of the concept which is argued by Business Cycle Theory, Public Choice Theory and Constitutional Economics Theory are analyzed, and the possibility of a constitutional economics in Turkey is evaluated. Current transfer expenditures in general and local elections of Turkey are examined separately. It is pointed out that transfer expenditures has been increased before the election and decreased after election in terms of local and general election in the last twenty years. This case confirms that policy makers can use public sources for vote maximization. Therefore, nowadays in Turkey which constitutional changes are on agenda, concept of constitutional economics should be evaluated as a solution which eliminates the waste of country sources in the process of making economic policies and implementations due to political interests.

Keywords: Institutional Economics, Public Choice, Business Cycle

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400*

<http://www.akademikbakis.org>

1. GİRİŞ

Günümüzde iktisadi faaliyetlerin yoğunlaşması, kitlelerin iktisadi olay ve politikalara karşı olan ilgisini artırmıştır. İktisat teorilerine ve düşüncelere dayandırılan iktisat politikaları belli bir siyasi yapı ve hukuki çerçeve içinde uygulanmaktadır. Bundan dolayı belirlenen politikanın başarısı, uygulamanın gerçekleştirildiği siyasi ve hukuki ortam tarafından belirlenmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen iktisadi sorunları, siyasi ve hukuki yapıdaki aksaklıklara bağlayan bazı düşünürler bu yapıdaki aksaklıklar üzerindeki çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Başta James M. Buchanan olmak üzere bazı Amerikalı iktisatçıların öncülüğünü yaptığı bu akıma, siyasi ve hukuki yapıya atfettikleri önemden dolayı Anayasal İktisat Akımı denilmektedir. Anayasal İktisat, doğrudan doğruya, ekonomik yaşamın meydana geldiği hukuki, kurumsal ve anayasal çerçeveyi incelemektedir. Anayasal İktisadın temel amacı, mevcut anayasa değişikliğinin yerinde olup olmadığı ya da nasıl olması gerektiği yanında bir takım önerilerde bulunarak yol göstermektir. Anayasal İktisat, ekonomik ve siyasi oyunun kuralları ile ilgilidir.

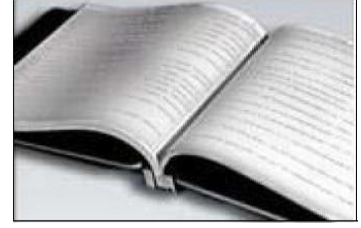
Seçim dönemlerinde yapılan harcamalar ve politikaların ülkelerin ekonomilerinde meydana getirdiği değişiklikleri inceleyen Politik Konjonktür Teorileri, anayasal bir çerçevesi olan ekonomik yapıya ne kadar ihtiyaç olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu sebeple çalışmada

söz konusu teoriye de kısaca değinilmiştir. Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak, kaynaklarını en etkin şekilde kullanmak zorundadır. Dolayısıyla yapılacak olan harcamalar titizlikle ele alınmalı ve herhangi bir iktidarın inisiyatifine bırakılmamalıdır. Gelecek nesilleri de etkilemesi muhtemel seçim politikaları en azından kaynak israfını engellemeye yönelik tedbirlerle yönlendirilmelidir.

Çağdaş iktisadi düşüncelerden Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorileri yanında Politik Konjonktür Teorisi de bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Politik Konjonktür Teorisi açıklanacak ve daha sonra Kamu Tercihi Teorisi ve bu teorinin ampirik çalışmalar ışığında ulaştığı sonuçlardan hareket edilerek geliştirilen Anayasal İktisat Teorisi incelenecektir. Son bölümde ise, Türkiye’de Anayasal İktisadın gerekliliği son yirmi yılda yapılan seçimler ekseninde tartışılacaktır.

2. POLİTİK KONJONKTÜR TEORİSİ

Seçimlerdeki politika değişimlerinin ekonomide meydana getirdiği değişimler olarak tanımlanabilen politik konjonktür, günümüzde özellikle de gelişmekte olan bir çok ülkede görülen önemli bir olgudur. Makroekonomi açısından seçimler iki nedenle önemlidir. Birincisi, mevcut iktidarın tekrar seçilebilmek için kamu gücünü kullanarak ve doğal olarak uzun dönemde genelde toplum için refah azaltıcı bir takım politikalar uygulayabilmesi ikincisi ise, iktidarın değişip

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

değişmeyeceğinin yarattığı belirsizliğinin ekonomik aktörlerin beklentilerine yansımalarıdır (Yıldırım, vd., 2009:352). Konjonktür teorisi temelde boş zaman ve mallar arasında zamanlar arası bir ikameyi vurgular. Kamu harcamalarındaki artış mallara olan talebi artırmaktadır. Mal piyasasında dengeyi sağlamak için, tüketim ve yatırımı azaltan, reel faiz oranlarının artması gerekir. Ayrıca reel faiz oranlarındaki artış bireylerin boş zamanlarını yeniden ayarlamalarına sebep olur. Özellikle yüksek reel faiz oranı, bugünkü çalışmayı gelecekte çalışmadan daha cazip hale getirir. Bu yüzden bugünkü işgücü arzı artar. Dolayısıyla emek arzındaki bu artış istihdam ve çıktı dengesinde artışa sebep olur (Mankiw, 2002:428). Seçim dönemlerinde görülen genişlemelerin nedeni özünde kamu harcamalarının yarattığı bir durum olarak görülebilir.

Seçimleri konjonktürde uyarım mekanizması olarak gören Politik Konjonktür Teorisi'nde yayılma mekanizması beklentilere bağlı olarak fırsatçı politik konjonktür hareketleri ve partizan politik konjonktür hareketleri olmak üzere iki model altında açıklanabilir.

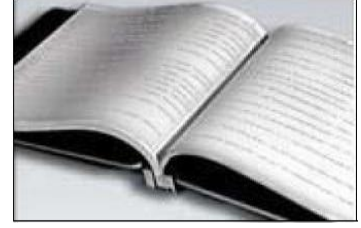
1975 yılında William Nordhaus tarafından geliştirilen fırsatçı politik konjonktür modeli şu varsayımlara dayanır (Savaşan&Dursun, 2006:194):

➤ Phillips eğrisi geçerlidir, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki negatiftir.

- Seçmenler miyoptur, sistemli şekilde yanılabilirler.
- Seçmenlerin beklentileri yönlendirilebilir.
- Seçim zamanları dışsal olarak sabittir.
- İktidarlar, tamamen kontrolleri altındaki genişletici para ve maliye politikalarıyla seçmenlerin fikirlerini etkileyebilirler.

Fırsatçı dalgalanmalar, iktidardaki politikacının iktidarda kalacağı görev süresini dikkate alarak her dört yılda seçim öncesinde ekonomiyi genişletmesiyle ortaya çıkan dalgalanmalardır (Nordhaus, 1989:57). Bu dalgalanmalar seçmen kitlesinin durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Toplum tarafından belli bir güven kazanmış, yapılan anketlerde yüksek puanlar almış, uyguladığı politikalarla geniş kitlelerin takdirini kazanmış, bütçe disiplini konusunda gelişmeler kat etmiş partilerin söz konusu olduğu durumlarda dalgalanmalar nispeten önemsizken, çoklu koalisyonlar, ekonomik ve politik istikrarsızlıklar, piyasaya düşük güven vb. durumlarda ciddi sıçrayışlar görülebilmektedir.

Partizan teori ise, iktidarların mensubu oldukları ideolojiyi de kapsar ve uygulanan ekonomi politikalarında ideolojilerin etkili olduğunu ileri sürer. İstihdamı öncelikli amaç olarak belirleyen sol partilerin genel olarak daha yüksek büyüme oranlarını tercih edebilecekleri ve bu yüzden sağ iktidarlara göre yüksek enflasyon oranları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

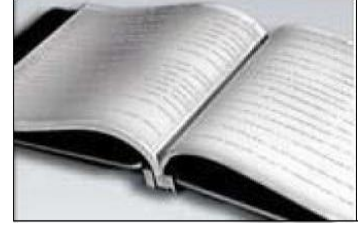
veya yüksek bütçe açıklarını göze alabileceği varsayılır. Bunun temelinde seçmen kitlesinin isteklerine duyarsız kalınmayacağı varsayımı vardır. Pek çok ülkede işçi sendikaları bir baskı grubu olarak sol iktidarlar üzerinde daha etkili olmaktadır. Sağ iktidarlar ise enflasyonu öncelikli hedef olarak belirlediklerinden seçimler sonrasında genellikle daraltıcı politikalar uygulamaktadırlar (Savaşan & Dursun, 2006:195). Toplumdaki sağ ve sol eğilimli bireylerin yoğunluğuna göre günümüzde sağ politikalar ile sol politikalar bazen bir arada olabilmektedir. Uygulanacak politikalar kimi zaman yalnızca parti ideolojisini değil genel beklentileri de kapsamaktadır. Bunun nedeninin, politikacıların bazen gelecek seçim dönemi kaygıları sonucu farklı tutumlar sergilemesi olduğu söylenebilir.

Tüm ülkeler için geçerli olmasa da günümüzde seçmenler, vergi artışlarını, siyasal iktidarın yetersizliği konusunda önemli bir gösterge olarak değerlendirir. Devalüasyon oranı artışı da vergi oranı artışına benzetilmektedir. Devalüasyonun gerekliliğine ilişkin bilgi avantajını kullanan politikacılar, kur ayarlamalarını seçim sonrasına erteleyip, yeniden seçilme şanslarını artırır (Cinko, 2005:330). Ancak böyle bir davranış ülke ekonomisi için erken teşhis ve tedavi yollarını kapatabilir. Sonuçta telafi edilmesi çok daha zor ve daha uzun süre gerektiren sorunlar yaşanabilir.

Politikacıların genelde yalnızca seçimi önemseyen kısa dönemli çıkarlara sahip olması, seçim öncesinde, seçmenlerinin

isteklerini yerine getirmek için harcamalarında, seçim olmayan diğer zamanlara göre artış yaşanmasına neden olmaktadır. Seçim öncesi özellikle transfer harcamalarındaki artış oranının yüksekliği, bütçe disiplininin kaybedilmesine ve uzun dönemli, kalıcı sorunlara neden olabilmektedir (Onur, 2002:90). Politikacılar ya da seçmenler fayda maksimizasyonu ile hareket etseler bile, politikacılar, kamu malları üretim sürecini ellerinde bulundurduklarından sahip oldukları asimetrik enformasyon avantajını kullanarak, kamu bütçesini manipüle ederler. Yani iktidarlar seçim öncesi dönemlerde yeterli gözükmek için yatırım harcamaları yerine tüketim harcamalarını teşvik edecek bir maliye politikası uygulama eğiliminde olurlar (Rogoff, 1990:21).

Rasyonel bireylerin seçimler konusunda cari ekonomik koşulları esas aldığı düşünüldüğünde, makro ekonomik koşullar seçmen davranışlarının belirlenmesi açısından önemli olmaktadır. Dolayısıyla, refah dönemlerinde düşük enflasyona öncelik veren partileri, durgunluk dönemlerinde ise, yüksek enflasyon taraftarı partileri seçeceklerdir. Yani seçmenlerin cari ekonomik koşulları dikkate alarak oy vermeleri, bir anlamda sürpriz enflasyonun hangi düzeyde olması gerektiğine ilişkin düşüncelerini yansıtır. Bu yüzden, seçim sonuçları içseldir ve politikacıların müdahalesi ile değiştirilebilir (Balke, 1991, 925). Politik sorunların ortaya çıkması, istikrarsızlıklara ve düzensizliklere neden olmaktadır. Bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

durum iki şekilde sonuçlanabilir. Öncelikle, mevcut istikrarsızlık ve düzensizliklerin gündemi sürekli değiştirilmesiyle, kamuoyunun dikkati dağılabilmekte ve böylece politikacılar, daha kolay politik hileye gidebilmektedirler. Böylece, doğrudan fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları oluşmaktadır. İkinci olarak, politik istikrarsızlıklar, ekonomide, elde tutulan paranın yatırıma yönelmesine değil, döviz ve altına dönüştürülmesine sebep olabilmektedir. Bu da üretimin yavaşlaması ve dolayısıyla büyümenin yavaşlaması anlamına gelir (Özdemir, 2007:48).

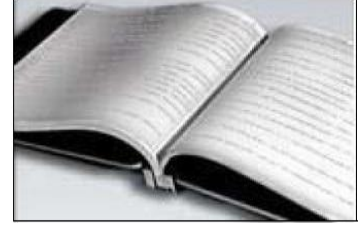
3. KAMU TERCİHİ TEORİSİ

3.1. Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Buchanan Kamu Tercih Teorisi'ni, siyaset biliminin temel konularını iktisat biliminin araçları ve teknikleri yardımıyla analiz etmek olarak ifade etmektedir. Teori, kamusal karar alma sürecinde rol alan dört aktörün yani bürokrasi, siyasi partiler, seçmenler ve baskı gruplarının, ekonomi üzerinde etkili olduğunun ifade etmektedir (Düğer&Dulupçu, 2000:167). Siyasal karar alma mekanizmasında yer alan, politikacı, bürokrat ve seçmenler arasında, piyasa ekonomisindeki alıcılar ve satıcılar arasındaki mübadeleye benzer şekilde politik mübadele olduğu kabul edilir. Söz konusu mübadeleye ister politikacı ister bürokrat tüm bireyler kişisel çıkar dürtüsüyle katılırlar (Buchanan, 1991:40).

Seçmenler, politik tercihlerinde uzun dönemi hesaba katmadan kısa dönemli ekonomik çıkar beklentisinde olduklarından, seçecekleri partinin kendilerine daha fazla kamusal mal ve hizmet sunmasını istemektedirler. Bunun yanında yeniden seçilmeyi bekleyen, statülerini korumak, mevkilerini yükseltmek ve otoritelerini artırmak amacıyla yüksek kamu harcamaları, düşük vergiler vs. gibi yöntemlere başvuran politikacıların da varlığı bütçenin genişlemesine sebep olmaktadır. Büyüyen kamu ekonomisi baskı ve çıkar gruplarının rant kollama faaliyetlerini artırmakta, bu da devletin faaliyetlerini daha da genişletmektedir (Gökbunar, 1997:2-3). Bu durum açık bütçe politikaları ile kamu imkânlarının kullanımı konusunda iktisadi ajanlar arasında tam bir işbirliği sonucunu doğurmaktadır.

Teorik temelleri 18. yüzyılın başlarına kadar uzanmakla birlikte Kamu Tercih Teorisi aslında gelişimi itibarıyla yeni bir disiplindir. 18. ve 19. yüzyıllarda, bazı matematikçiler (Condoreet, Borda, Laplace ve Lewis Carol) siyasal karar alma sürecinde oylama mekanizmasının matematiksel analizi ile ilgilenmişlerdir. Bu matematikçilerin çalışmaları 1950'li yılların başlarında Arrow ve Black'ın iki önemli çalışması ile tekrar gün ışığına çıkarılmıştır. Arrow'un Sosyal Seçim ve Bireysel Değerler ve Black'ın Komiteler ve Seçimler Teorisi adlı eserleri modern kamu tercihi teorisinin gelişiminde yeni ufuklar açabilecek çalışmaların esasını teşkil etmiştir (Aktan, 1994:131-132).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

Kamu Tercih i ekolünün doğuşuna öncülük eden iktisatçılardan en önemlisi Kunt Wicksell'dir. Wicksell'in çalışmaları 19. yüzyıla dayanmasına karşın, Kamu Tercihinin ayrı bir çalışma alanı olarak ortaya çıkması 1960'lı yılların sonunda olmuştur. Kamu Tercihinin bilimsel temellere oturtulmasını ve ayrı bir araştırma alanı oluşturulmasını sağlayan ise James Buchanan'dır.

Amerikalı iktisatçı J.M. Buchanan ilk olarak 1957 yılı başlarında G. Warren Nutter ile birlikte Virginia Üniversitesinde, Thomas Jefferson Politik İktisat Araştırma Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkez, kamu tercihi teorisinin temellerinin oluşmasında ve yeşermesinde önemli rol oynamıştır. Virginia Politik İktisat Okulu akademik düzeyde çalışmalarını önce 1966 yılında Gordon Tullock'un yaptığı "Piyasa-Dışı Karar Alma Üzerine Çalışmalar" başlığını taşıyan dergi kanalıyla sürdürdü. Daha sonra dergi, 1968 yılında isim değiştirmiş ve "Kamu Tercih i" adı ile yayınlanmaya devam etmiştir. Kamu Tercih i Araştırma Merkezi 1990 yılından bu yana ayrıca Anayasal Politik İktisat adını taşıyan bir başka dergi de yayınlamaktadır. Günümüzde, Kamu Tercih i, ortaya çıktığı Amerika'nın sınırlarını aşarak Asya ve Avrupa'da saygın bir iktisadi düşünce olarak varlığını sürdürmektedir (Aktan, 1994:131-132).

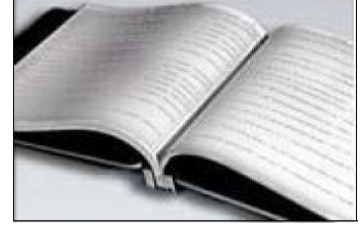
3.2. Temel Varsayımları

Kamu Tercih i yaklaşımının temelinde bireylerin politik süreç içerisinde kendi kişisel çıkarlarını, refahlarını maksimize

edecekleri varsayımı yatmaktadır. Bu şekliyle, kamu tercihi analizi, piyasa ekonomisinin analizine benzemektedir. Kamu Tercih i Teorisi, politik süreç içerisinde devam eden işlemlerde ortaya çıkan sorunları gidermek için bazı varsayımlardan yola çıkmaktadır.

İlk olarak *Metodolojik Bireysellik* varsayımı yapılmaktadır. Buna göre, toplumda bütün ekonomik ve sosyal kararlar birey tercihlerine göre belirlenir. Kamu kurumları, kamu teşebbüsleri yani devleti oluşturan organların kararları temelde birey tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yani Kamu tercihinde, yöntem olarak bireysellik vardır. Bireyler de tercih ve işlem yapan rasyonel karar birimleridir (Ulusoy, 1999:57). Dolayısıyla kolektif bir karar alma ya da devletin karar vermesi gibi bir durum söz konusu olmayıp temelde bireysel çıkar güdüsü ön plana çıkmaktadır.

İkinci varsayım olan *Rasyonalite ve Maximand İlkesi* varsayımı, klasik iktisatçıların ekonomik insan yaklaşımına dayanmaktadır. Fakat bu yaklaşım sadece iktisadi faaliyetlerde değil aynı zamanda politika faaliyetlerinde de geçerlidir. Seçmen, devlet hizmetleri piyasasında hizmet talep eden birey olarak rasyonel davranırsa, hizmet arz eden de rasyonel davranmaya özen gösterecektir. Kamu Tercih i Teorisine göre, bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptir (Bulutoğlu, 1988:211). Yani ekonomik hayatta ele aldığımız fayda/kar maksimizasyonu politik hayatta da varlığını korumaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

Kamu tercihi literatüründe Homo-economicus motifiyle siyasal karar alma sürecinde rol oynayan aktörlerin çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaları, yani;

- Seçmenlerin fayda maksimizasyonu,
- Siyasi partilerin oy maksimizasyonu,
- Çıkar ve baskı gruplarının rant maksimizasyonu ve
- Bürokrasinin bütçe maksimizasyonu peşinde koşmaları Maximand İlkesi olarak adlandırılır (Ulusoy, 1999:56).

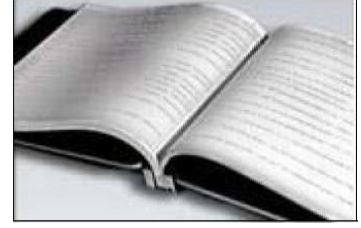
Bir diğer varsayım olan *Politik Mücadele* varsayımı ise, piyasa ekonomisindeki benzer şekilde politik süreçte de bir mübadelenin olduğunu söylemektedir. Gerek piyasalarda ve gerekse politikada bireylerin ekonomik çıkarlarını pozitif değerdeki malların seçimi oluşturur. Fakat piyasalar esas itibarıyla mücadele kurumlarıdır. Bireyler piyasaya bir malı diğer bir mal ile mücadele etmek amacıyla girerler. Bu yapı içerisinde bireyler piyasa mübadelesi içerisinde etkin bir şekilde sağlayamadıkları bazı özel amaçlarını kolektif olarak sağlamaya çalışırlar (Sezai, 1995:58). Politikanın bir mücadele olduğu varsayımı “catallaxy” kelimesiyle ifade edilmektedir. Alman iktisatçı F.V. Hayek, bu kavramı ilk kez bulup kullanan ve ekonomik literatüre böyle bir kavramı kazandıran iktisatçıdır (Serin, 1998:520). Hayek, catallaxy kavramını, mülkiyet, haksız fiil ve sözleşme kuralları içinde hareket eden insanlar aracılığıyla piyasa tarafından kendiliğinden üretilen özel bir tür düzen olarak tanımlamaktadır (Hayek,

1976:109). Böyle bir düzenin kamu kaynaklarını verimsiz şekilde kullanımının önlenmesi için yasal ve kurumsal önlemlerin alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Böyle bir düzenlemenin ilk başlayacağı yer de toplumsal uzlaşmayı belirleyen anayasadır.

3.3. Kamu Ekonomisinin Başarısızlığı ve Kamu Tercihi

Kamu Tercihi Teorisi'nin iktisat bilimine önemli katkılarından birisi piyasa ekonomisinin başarısızlığı tezine karşılık kamu ekonomisinin başarısızlığı tezini gerçekleştirmiş olmasıdır. Bilindiği üzere, Teorik Refah İktisadı ya da Neo-Klasik İktisat 1930'lu ve 1940'lı yıllarda piyasa ekonomisinin milli ekonomi içerisinde başarısız olduğunu ve dolayısıyla devletin ekonomiye müdahale etmesi görüşünü savunmuştur. Kamu Tercihi Teorisi, harcama kararlarının bunları finanse etmek için gerekli olan vergilerle beraber alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Vergiler, kamu harcamalarının fiyatı olarak alındığı için, söz konusu harcama taleplerini belirleyen bir faktör olmaktadır. Burada fiyat ile anlatılmak istenen finansman biçiminin bireylerde yarattığı algılama etkisidir. Kamu Tercihi Teorisine göre, kamu borçlanmasının bazı finansman biçimlerinden olduğundan daha düşük derecede algılanmasının sebebi, kamu borcu yanılması içine düşülmesidir. Kamu Tercihi Teorisi, borç yanılması kavramını karar alma süreci içinde incelemiştir.

Kamu Tercihi Teorisine göre, borç yanılması içine düşen bugünkü karar

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

alıcılar, bugün karar alma sürecine katılma hakkı olmayan gelecekteki vergi ödeyiciler aleyhine olarak kaynakları bugüne aktarmalarıdır. Kamu Tercih Teorisi, borçlanmayı bir maliye politikası olarak görmesine karşılık bu aletin kullanılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü kendi bireysel motivasyonu ile davranan kamusal karar alma birimleri, demokratik kuralların işleyişi içinde kamu tercihinin bu yargısına uymamakta ve böylece demokrasinin yozlaşmasına neden olmaktadır (Düğer&Dulupçu, 2000:168).

Kamu tercihi iktisatçıları 1960'lı yılların başlarından itibaren kamu ekonomisinin de piyasa ekonomisi gibi, kendi başına optimumu sağlamaktan uzak olduğunu açıklamışlar ve Piyasa Ekonomisinin Başarısızlığı Teorisine karşılık Kamu Ekonomisinin Başarısızlığı Teorisini geliştirmişlerdir. Bu iktisatçılara göre, başlıca şu faktörler dolayısıyla kamu ekonomisi başarısızlığa uğramaktadır (Aktan, 1997:22):

- Rasyonel seçmenlerin bilgisizliği,
- Rasyonel seçmenlerin ilgisizliği,
- Çıkar ve baskı gruplarının rant kollama faaliyeti,
- Logloring (Oy ticareti)
- Kamusal mal ve hizmetlerin bir bütün halinde arz edilmesi,
- Ortanca seçmen teorisi.

Seçim dönemlerinde siyasiler seçmen kitlesini kendilerine yakınlaştırmak ve

oylarını artırmak için bir takım vaatlerde bulunmaktadır. Söz konusu vaatlerin yerine getirilebilmesi ciddi bir finansal kaynak gerektirmektedir. Devlet bütçesinden yaratılan bu kaynak ise çoğu kez bütçenin verimsiz şekilde kullanılması anlamına gelmektedir.

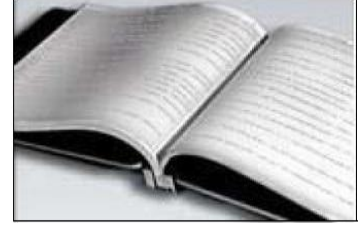
4. ANAYASAL İKTİSAT YAKLAŞIMI

4.1. Temel Varsayımları

Kamu Tercih Teorisinden doğan Anayasal İktisat Teorisi, politik davranışları kısıtlayan anayasal hükümlerin neler olması gerektiği konusunu araştırmaktadır. Aşağıdaki varsayımlar Kamu Tercih Teorisindeki temel varsayımlardır ve Anayasal İktisat Teorisinin de temel varsayımları olarak kabul edilir (Savaş, 1997:60-70):

Metodolojik Ferdietçilik: Toplumsal bir davranış, herhangi özel bir davranış gibi, tamamen ferdi tercihlere ve ferdi amaçlara dayanır. Karar veren veya seçim yapan varlıklar olarak, özel veya toplumsal bütün davranışların arkasında fertler vardır.

Ekonomik İnsan veya Ferdi Rasyonellik: Anayasal iktisadın ikinci varsayımı ekonomik insan varsayımıdır. Buna göre, bireyler bütün davranışlarında kişisel çıkarlarını gözetir. Buchanan bunu bireylerin bütün davranışlarında rasyonel fayda maksimizasyoncusu olarak ele alınmaları gerektiğinin keşfi olarak ifade etmektedir. Bu temel gözlem, bütün toplumsal hareketlerin, bütün hükümet faaliyetinin istenmez olduğu anlamına

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

gelmez. Aksine bireyler kendi faydalarını maksimize etme eğiliminde oldukları için kurumların, bireysel davranışların, grup çıkarlarını, bu grup ister büyük olsun ister küçük olsun isterse yerel veya merkezi olsun, artırılacak şekilde düzenlenmeleri gerektiğini ifade eder. Karşımızdaki sorun, Adam Smith'in ekonomik düzenle ilgili olarak anlattığına benzer şekilde, kendi çıkarlarına çalışan bireyleri toplumsal yarara doğru yönlendirecek politik bir düzeni kurmak sorunudur (Savaş, 1999:1016-1017). Politikada ise, bir çoğunluk kararına dönüşmediği sürece bireysel kararların bir önemi yoktur. Yani piyasada bireysel tercihler söz konusu iken, politikada toplu tercihler söz konusudur. Öte yandan politikada, piyasada olduğu gibi, bir siyasi tercih sepeti oluşturmak mümkün değildir (Savaş, 1997:66).

Catallaxy-Politika Bir Mübadeledir:

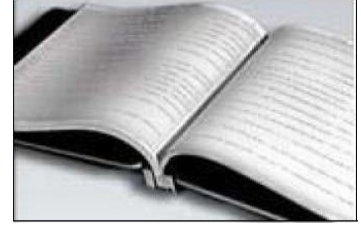
Piyasada olduğu gibi politikada da bir tür mübadele yaşanır. Bu mübadele, seçmenlerin oyu ile siyasilerin kamu hizmeti arasında gerçekleşmektedir.

4.2. İktisadi Sorunların Nedenleri

Anayasal İktisat akımı, aslında iktisat, siyaset ve hukuk arasında sentezi gerekli gören bir akım olarak kabul edilebilir. Bu akımın teorisyenleri iktisadi faaliyetlerin yer aldığı siyasi, hukuki ve sosyal yapının iktisadi sorunların meydana gelmesinde etkin olduklarını savunmuşlardır ve bu sorunların çözümlenmesinde bu yapıların aksayan yönlerinin düzeltilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anayasal iktisat akımına göre, çoğulculuk ilkesinin yanlış yorumlanması, iktisadi sorunların bir nedeni olabilmektedir. Demokrasi halk egemenliği ilkesine yani halkın kendi kendini idare etmesi esasına dayanır. Fakat nüfusu çok fazla olan günümüz şehir ve devletlerinde doğrudan demokrasiyi uygulama şansı çok azdır. Bu sorun belli bir yaşın üzerindeki her vatandaşın oy kullanma hakkına sahip olduğu, belli dönemlerde kullanılacak genel ve eşit oy hakkı ile çözülmeye çalışılmıştır (Savaş, 1997:8-9). Temsili demokrasi sistemlerindeki seçim sistemi, demokrasinin temel ilkelerini unutmadan seçilen parti ya da partilere sorumluluklar yüklemektedir. Oy çokluğuyla seçilen bir partinin kendini söz konusu devletin yegâne karar mercii olarak görmesi ve diğer insanların fikirlerini önemsememesi demokrasiye kesinlikle aykırıdır. Bu sorun oy çokluğunun yanlış değerlendirilmesi olarak adlandırılır.

Lider diktası da iktisadi sorun yaratabilecek önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi partiler arasındaki rekabet ve parlamentoda bütün kararların oy çokluğu ile alınması, partilileri ve parlamenterleri, parti ideolojisi ve lider otoritesi etrafında bütünleşmeye itmektir. Dolayısıyla parti ve milletvekilleri özgür düşünme ve eleştirme yetilerini zamanla kaybetmektedir (Savaş, 1997:12). Bu ise bireyleri toplum içerisine sıkıştırıp özgürlüklerinin ellerinden alınabilmesinin yolunu açar. Ortaya çıkan bu durumda ne

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

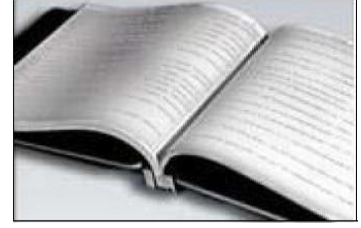
politik etkinlikten ne de ekonomik etkinlikten söz edilebilir.

Eş-dostu korumayı amaçlayan iktisadi kararlar, yani nepotizm de ekonomik mekanizmanın yanlış işlemesine yol açmakta ve kaynak israfına ortam hazırlamaktadır. Nepotizm diye bilinen bu uygulama, devlet görevlilerinin atanması, iktisadi ünitelerin belli çıkarlara hizmet edecek şekilde işletilmesi ve belli çevreleri koruyucu teşviklerin uygulanmaya konması iktisadi mekanizmanın işleyişini aksatmakta ve iktisat dışı faktörlerin iktisadi kararlara yansımaya yol açmaktadır (Ersoy, 1986:299). Aile, akraba, hemşehri, kabile, siyasi parti yandaşı, ideoloji ya da dinsel cemaat birlikteliği bütün sosyal ilişkileri belirler hale gelebilmektedir (Bayhan, 2002:11). Yanlış yerlerde yanlış insanların konumlanması, yaratılan bu yeni düzende farklı çıkar gruplarının varlığı piyasada ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

Çıkar gruplarının arzu ve isteklerinin siyasi kararlar yoluyla uygulanmaya konması, iktisadi politikaların toplumun genel eğilimini etkisiz kılmasına neden olmakta ve baskı gruplarının çıkarlarına hizmet edici doğrultuda uygulanmasına yol açmaktadır. İhracatın teşviki politikasıyla toplumun sırtından belli kişiler ve gruplar zenginleştirilmekte, enflasyonist politikalar yoluyla sayılı insanlar zenginleştirilirken toplumun büyük kesimi yoksulluğa mahkûm edilebilmektedir. Bu yolla, siyasi ve hukuki yapı toplumdaki sayılı kişilere kaynak aktaran bir mekanizmaya dönüşebilmektedir.

Seçmenlerin tam bilgiye sahip olmaması bir diğer sorun olarak ele alınabilir. Seçmenler, kamusal mal ve hizmetlerde tercihlerde bulunurken bilgisizdirler. Bu bilgisizlik, toplumdaki bireylerin eğitim ve kültür düzeylerinin heterojen özellikte olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, kitle iletişim araçları ile bireylere yeterince açık bilgi ulaştırılmaması da bu bilgisizliğin artmasına neden olmaktadır. Öte yandan propaganda ve politik reklamlar sayesinde siyasal iktidar gerçek ve doğru enformasyonun seçmenlere ulaşmasına engel olabilmektedir (Aktan, 1994:137). Seçmenlerin bilgisizliği yanında ilgisizliği de benzer sıkıntılar doğurabilmektedir. Partizanlık ve taraf tutma alışkanlığı, seçmenlerin oyunu kullanırken rasyonel davranmamasına yol açmaktadır. Piyasada kişi veya firma rasyonel davrandığı ölçüde iktisadi kaynaklarını etkin bir şekilde değerlendirebilmektedir. Siyasi yönetimi belirlemede bir tercih mekanizması olan seçimlerde, oy verenlerin rasyonel davranmaması, yöneticilerin keyfilliğini artırmaktadır. Bu eğilim, siyasi karar mekanizmasının rasyonel işlemesine yönelik gerekli dikkatin gösterilmesine engel olmaktadır. Ancak, rasyonel olmayan siyasi kararların iktisadi hayatta yol açtığı maliyetler yaşanan krizlerle ortaya çıkmakta ve bu maliyetler halk tarafından yüklenilmektedir.

Piyasa ile politika arasındaki en önemli fark, geleceğin değerlendirilmesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Piyasada kişisel çıkar güdüsüyle davranan birey hem

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400*

<http://www.akademikbakis.org>

alıcı hem de satıcı olarak, yalnızca bugünkü değil gelecekteki fayda ve maliyetine de bakarak karar vermektedir. Politikada ise zıt bir durum söz konusudur. Seçmen ya da politikacı genelde kısa dönemli hesaplar peşindedir. Bunların yanında, bürokrasinin artması, transfer harcamalarının çeşitli çıkar gruplarının baskısıyla giderek büyümesi, yaratılan bütçe dışı fonlar da iktisadi faaliyetlerin aksamasına yol açan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Savaş, 1997:18-25). Bürokratların en azından kurum bütçesinin maksimizasyonu sınırlarında siyasi otoriteye bağımlılığı iktisadi olarak optimum kaynak dağılımı etkisizleştiren bir diğer faktör olarak görülebilir. Bu sorunlar değerlendirildiğinde, uzun dönem etkileri göz ardı edilen politikalar, toplumda derin iktisadi ve sosyal sorunlara sebep olabilmektedir.

4.3. Anayasal İktisat Teorisine Yöneltilen Eleştiriler

Demokrasilerdeki bozulmaların ancak iktisat kurallarını da içeren bir anayasa ile giderilebileceğini savunan Anayasal İktisat, bazı iktisatçılar, siyaset bilimciler ve politikacılar tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştirileri yapan grupları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Aktan, 1994:155):

- Anti-Rasyonalistler,
- Anayasa cahilleri,
- Geleneksel anayasa hukukçuları,
- Güç ve yetkiyi elinde bulundurmak isteyen kişiler,
- Çoğunlukçu demokrasiyi savunanlar

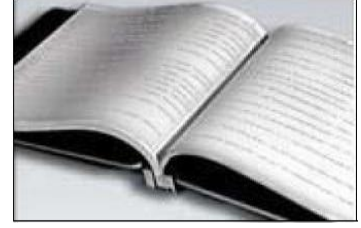
- Kural ve kurumların değil, insan faktörünün önemli olduğunu savunanlar,

- Muhafazakârlar.

Anti-rasyonalistler, anayasal iktisadın yapıcı rasyonalizm ilkesini eleştirmektedirler. Evrimci ya da gelişimci rasyonalizm olarak da adlandırılan bu yaklaşım, iyi bir toplumsal düzenin temel kurum ve kurallarının kendiliğinden ve zaman içerisinde oluşacağını savunurlar. Anti-rasyonalistlere göre, piyasanın işleyişinde esasen bir doğal ahenk düzeni vardır. Bu doğal düzenin işleyişine yapılan müdahaleler, yarardan çok zarar getirir. Evrimci rasyonalizmi savunanlar, anayasal iktisadın, anayasal reform önerilerine bu yüzden karşı çıkmaktadırlar.

Anayasa cahilleri olarak adlandırılan grup, daha çok günlük hesaplar peşinde koşan, anayasal düzenlemelere kişisel çıkarlarına zarar vereceği düşüncesiyle karşı çıkan gruptur. Bunun yanında yine kişisel çıkarları dolayısıyla kurulu düzenden memnun olan özellikle bürokrat kesim de anayasa çalışmalarını şiddetle eleştirmektedir (Savaş, 1997:72). Görülebileceği gibi toplumdaki pek çok grupta aslında temel sorun kişisel çıkarıdır. İnsanlar konusunda yapılabilecek en etkili şey, onların bu güdülerini başka insanlara zarar vermek pahasına kullanmalarının önüne geçmektir. Bu da ancak anayasada açıkça tanınan haklar ve yetkilerle mümkün olabilir.

Zaman içinde biçimsel anayasa ile yaşanan anayasa arasında farklılıklar meydana

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400*

<http://www.akademikbakis.org>

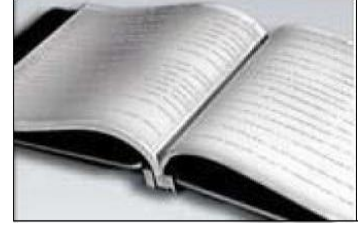
gelebilir. Bu durumda aralarındaki ilişkide farklılıklar ortaya çıkar (Turhan, 1994:10). Söz konusu farklılıkların ortadan kaldırılması bir değişimi gerektirebilir. Bu değişime karşı olan gelenekselci, muhafazakâr ya da başka gruplardan bir takım insanlar çeşitli gerekçelerle bir engel teşkil edebilirler. Yeniliklere kapalı anlayışlar eski, günün şartlarına uygun olmayan, verimsiz ve sığ bir sistemin değişen dünyaya rağmen devam etmesini öngörmektedir.

5. TÜRKİYE'DE ANAYASAL İKTİSAT GEREKLİLİĞİ

Devletin ekonomik alandaki güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının anayasal normlarla sınırlandırılmasını savunan Anayasal İktisat, dünyada son yıllarda gerek akademik çevrelerde, gerekse siyasi çevrelerde büyük ilgi görmektedir. Ülkemizde, bu alanda üniversite çevrelerinde bilimsel çalışmaların arttığı, siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının konuya ilgisinin mevcut olduğu görülmektedir. Ülkemizde, bazı kişi ve kurumlar anayasal iktisadın önerilerine olumlu bakarken, bazı kesimler ise bu önerileri olumsuz bulmakta ve eleştirmektedir (Aktan, 1997:253). Her şeyden önce ilk vurgulanması gereken nokta, ekonomik anayasanın gerekli olduğudur. Yeni bir anayasa hazırlanırken veya mevcut anayasada değişiklik yapılması gündeme geldiği zaman, üzerinde önemle durulması gereken ekonomik anayasa ile ilgili hükümlerin

belirlenmesi olmalıdır. Çünkü ekonomik anayasa, siyasi iktidarın ekonomiye yapacağı iradi müdahaleleri en aza indirmek suretiyle bir taraftan geleceğin belirsizlik ve risk unsurlarını en aza indirmek suretiyle diğer yandan da bireylerin ekonomik özgürlüklerini güvence altına almak suretiyle önlemler oluşturacaktır.

Anayasal Ekonomi kavramı Türkiye için başlangıçta belki uygulanabilirliği bulunan nitelikte katkılar getirmeyebilir, ne var ki, Türkiye'nin yeterince denenmemiş yaklaşımlara kapalı olması gerekmez (Eczacıbaşı, 1992:15). Anayasa çalışmalarına sadece siyasi açıdan değil, kamu harcamaları, kamu borçlanması ve kamu gelirleri konusunda disiplin oluşturarak ülkenin geleceğini teminat altına alan iktisadi bir bakış açısıyla yoğunlaşmak gerekliliği açıktır. Bazı insanlar anayasaların önünde saygıyla eğilir, onları yalnızca bir sığınak gibi görür ve el sürülmeyecek kadar kutsal sayar. Anayasaları yazan eski kuşak insanlara lisansüstü bir bilgelik atfeder. Kuşkusuz, biz anayasalarda ve yasalarda sık sık ve denenmemiş değişiklikler yapılmasını savunmuyoruz ancak, biz aynı zamanda yasaların ve kurumların insan aklının ilerlemesiyle el ele gitmesi gerektiğine inanıyoruz. Yeni keşifler yapıldıkça, yeni gerçekler aydınlığa çıktıkça ve koşulların değerlendirilmesiyle birlikte tarz değiştikçe, kurumların da ilerlemesi ve zamana ayak uydurması gerekir (Toffler, 1995:58). Bu yüzden anayasalarda gerekli

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400

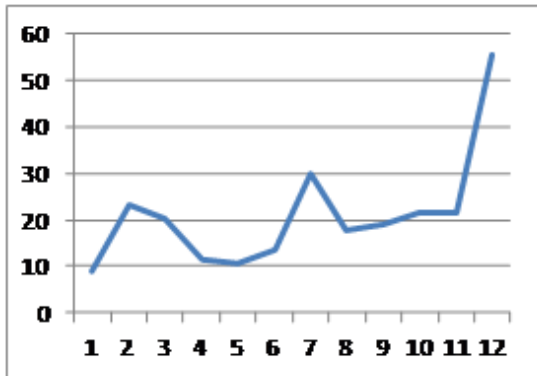
<http://www.akademikbakis.org>

restorasyonun objektif olarak yapılması bir ülkenin en önemli görevlerindedir.

Türkiye’de ekonomiye anayasal bir çerçeve getirmenin gerekli olup olmadığı sorusu üzerinde dururken bakmamız gereken en önemli gösterge devletin yaptığı Personel Giderleri, Sosyal Güvenlik Kurumları Devlet Primi, Mal ve Hizmet Alım Giderleri ve Sermaye Giderleri gibi harcamaların dışında kalan, potansiyel seçmen kitlesini etkileyebilmek için yapılacak olması muhtemel, cari transferlerdir.

Türkiye’de son yirmi yılda gerek genel gerekse yerel seçimlerde yapılan, cari transferler harcama kalemindeki değişimler seçimler bazında irdelendiğinde anayasal iktisadın gerekliliği net şekilde görülebilecektir.

Grafik 1: 1994 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

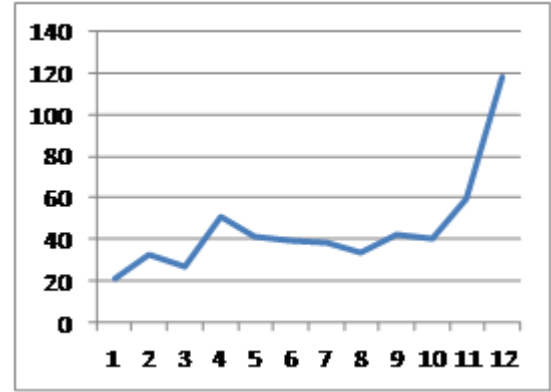

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Söz konusu zaman aralığındaki ilk seçim, 27 Mart 1994’te yapılan bir yerel seçimdir. Zaman zaman görülen dalgalanmalar olsa da seçim tarihine, yani Mart ayına kadar

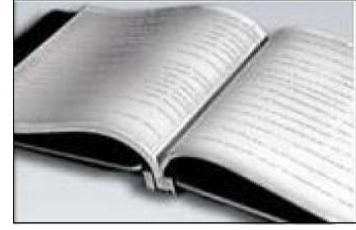
olan dönemde cari harcamalarda sürekli bir artış olduğu grafikte görülmektedir. Özellikle şubat ayında yaşanan %155’lik artış, Mart ayında yerini bir azalışa bırakmış ve harcamalardaki bu azalış - %14 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 2: 1995 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

1995 yılı yerel seçimlerin ardından yapılan bir genel seçim yılı olmuştur. 25 Aralık’ta yapılan bu seçim Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yirminci dönem adaylarının belirlendiği seçimdir. Yapılan harcamalara bakıldığında Ekim’e kadar çok yüksek artışlara sahne olmayan bir dağılım görülürken bu aydan sonra yaşanan sıçrayış dikkatleri çekmektedir, öyle ki Kasım ve Aralık aylarındaki artışlar sırasıyla %49 ve %98 olarak gerçekleşmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

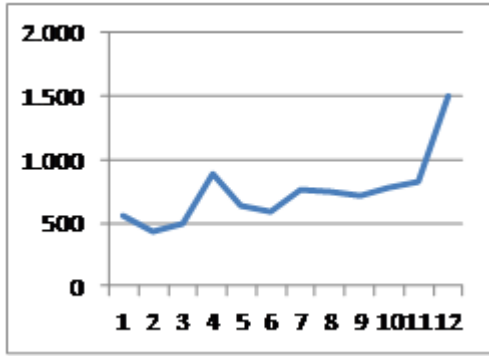
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400

<http://www.akademikbakis.org>

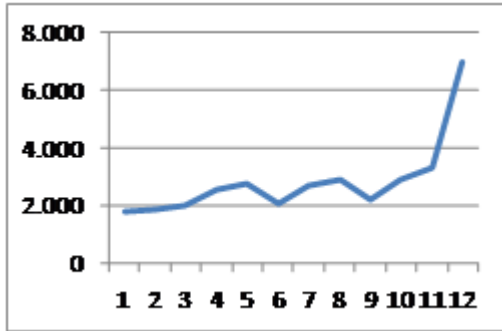
Grafik 3: 1999 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Yerel ve genel seçimlerin birleştirildiği 18 Nisan 1999 seçimlerine bakıldığında, birbirinden oldukça farklı dünya görüşlerine sahip üç partinin koalisyonuyla sonuçlanan bir durum ortaya çıkmıştır. Yapılan transfer harcamalarına bakıldığında görülen yaklaşık on katlık artış dikkati çekmektedir. Nisan ayında transfer harcamaları 50,48 milyar lira ile bir önceki aya göre %79 oranında artmıştır.

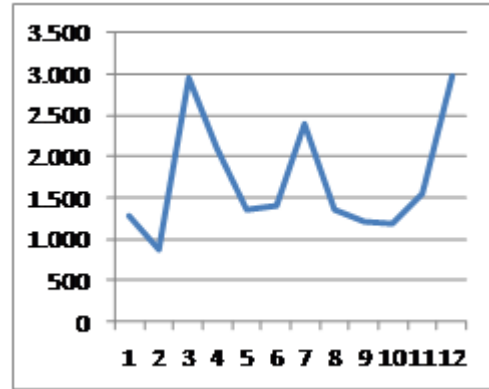
Grafik 4: 2002 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

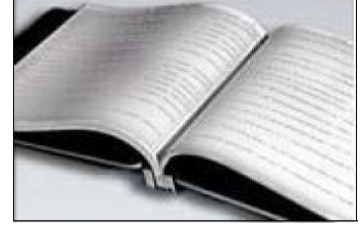
3 Kasım 2002 günü yapılan erken genel seçim sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki çoklu koalisyon dönemi sona ermiştir. 2000-2001 krizi sonrasında yapılan seçimlere kamu tercihi yaklaşımının çok net şekilde yansımış olduğu görülmektedir. Koalisyon hükümetinin iktidarı sürdürebilmek için cari transferleri kullandığı grafikte görülmektedir. Kasım ayında söz konusu harcamalar geçen yılın aynı aya göre %65 artmış, 1.993 milyar liradan 3.281 milyar liraya ulaşmıştır.

Grafik 5: 2004 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

28 Mart'ta yapılan 2004 yerel seçimleri, yapılan harcamalar itibariyle ciddi dalgalanmalar göstermiştir. Yaşanan en yüksek artış %239 ile Mart ayında olmuş, 2.960 milyar TL cari transferler için harcanmıştır. Bu aşırı artışın, partilerin belediyeler konusunda üstünlük sağlayabilme mücadelesi neticesinde yaşandığı söylenebilir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

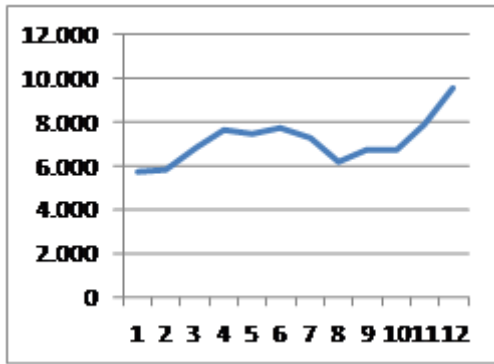
Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400

<http://www.akademikbakis.org>

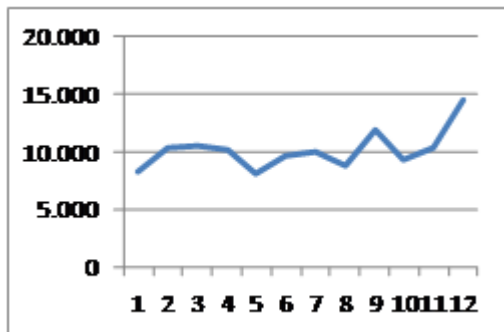
Grafik 6: 2007 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi cari transfer harcamalarında önceki dönemlerde gözlenen yüksek sıçrayışlar bu dönemde yaşanmamıştır denilebilir. Yapılan en yüksek transfer harcaması tutarı 9.559 milyar TL iken en yüksek artış %21'de kalmıştır. Bu durum oy kaybı beklentisi olmayan partilerin bütçe disiplini konusunda taviz vermediklerini teyit eder niteliktedir.

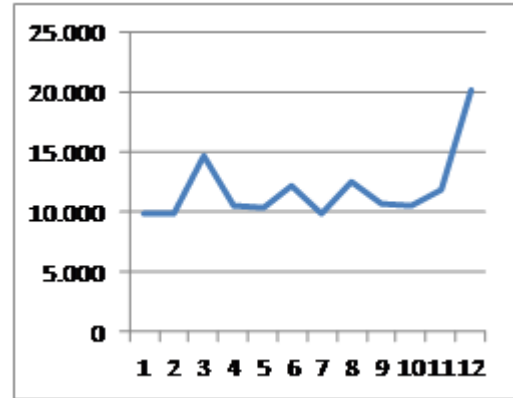
Grafik 7: 2009 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

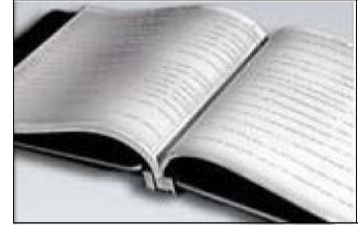
Bir diğer yerel seçim olan 29 Mart 2009 seçimleri de sonuçlar açısından tablonun çok fazla değişmediği bir seçim olmuştur. Bu dönemde yapılan cari transfer harcamaları, önceki döneme nazaran daha yüksek dalgalanmalar yaşamıştır. Şubat ayında 10.257 milyar TL ile %24'lük bir artış yaşanırken Mart ayı artışı %2 ile sınırlı kalmış, söz konusu tutar 10.460 milyar TL civarındadır. Diğer yandan, 2009 seçimlerinde de seçim öncesi harcama artışlarının seçim sonrası düştüğü görülmektedir.

Grafik 8: 2011 Yılı Cari Transfer Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

12 Haziran 2011 gününde yapılan genel seçim bu yıldaki değil aslında bir önceki yılda, yani 2010 yılında yapılan harcamalarla karşılaştırıldığında dikkat çekmektedir. 2009 yılına göre 2010 yılında cari harcamalar bazında neredeyse %100'den fazla artış yaşanmıştır. 2009 yılında ortalama 10.147 milyar TL olan cari transfer harcamaları 2010 yılında

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

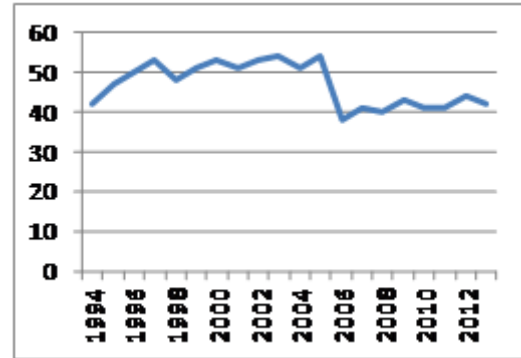
ortalama 20.330 milyar TL'ye sızramıştır. Ancak 2011 yılına gelindiğinde çok büyük ölçeklerde yükselişler görülmektedir.

İncelenen dönemlere ait harcama grafiklerinde Aralık ayı harcamalarının diğer aylara oranla çok yüksek seyrettiği görülmektedir. Bunun başlıca nedeni, bütçe ödeneklerinin son üç aylık diliminin Ekim ayında serbest bırakılıyor olması ve dolayısıyla kamu ihtiyaçlarıyla ilgili ihaleleri kısa bir zaman dilimine sıkıştırması ve ödemelerin yıl kapanmadan yapılmasıdır. Aralık ayı harcamaların yüksek görülmesinin bir diğer nedeni ise, ödeneklerin tenkis olması ve gelecek yıl bütçesinde ödenek verilmemesi korkusu ile kurum yöneticilerinin yıl kapanmadan bütçe kalemlerindeki limitlerin sonuna kadar kullanılması eğilimini göstermesidir. Bu görünüm bürokratların bütçe maksimizasyonu ile hareket etmesi ve dolayısıyla kamu kaynaklarının israfı sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç, anayasal iktisat gerekliliğini teyit eden bir diğer neden olarak görülebilir (Kartalçı, 2009:307-310).

Türkiye'de son yirmi yılda yapılan seçimler incelendiğinde, genel olarak seçim zamanları ve ondan önceki birkaç ayda transfer harcamalarındaki artış dikkat çekmektedir. Seçimlerde oy maksimizasyonunun sağlanması seçmen kitlesinin memnuniyeti bağlamında transfer harcamalarında sürekli bir artış meydana getirmektedir. Türkiye'de seçim öncesi cari transferlerdeki artışların koalisyon hükümetleri dönemlerinde tek

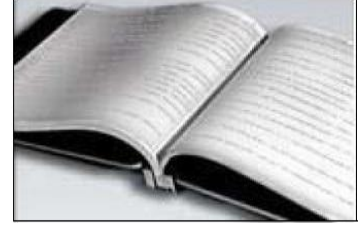
parti dönemlerine göre nispeten daha yüksek olması da çalışmada dikkati çeken önemli bir husus olarak görülmektedir. Dolayısıyla bütçe disiplini açısından tek partili hükümetlerin daha başarılı olduğu söylenebilir. Seçmen davranışlarına en çok etki edebilecek transfer harcamalarının seçim öncesinde artış göstermesi, mali politikaların anayasal çerçevede sınırlandırılmasını gerekli kılmaktadır. Böyle bir adım Türkiye Cumhuriyeti kaynaklarının etkin kullanımı açısından ciddi bir değer taşıyacaktır.

Grafik 9: Cari Harcamaların Faiz Dışı Harcamalar İçindeki Payı (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Bunların yanında incelenmesi gereken bir diğer husus da, söz konusu cari transfer harcamalarının merkezi yönetim bütçe harcamaları içindeki payının gelişimidir. Grafik 9'da 1994 ve 2013 yılları arasında cari harcamaların faiz dışı giderler içindeki payı görülmektedir. 1994-2002 periyodunda cari transferlerin bütçe harcamaları içindeki payının artış trendinde olduğu görülmektedir. 2004 sonrasında nispeten istikrarlı bir görünüm

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

tespit edilmekte ve cari harcamaların bütçe giderlerindeki payı %40-45 bandında yatay bir seyir izlemektedir. Bu durum oy kaygısının koalisyon hükümetlerine nazaran daha düşük olduğu tek parti iktidarlarının bütçe disiplini konusunda daha başarılı bir performans gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

6. SONUÇ

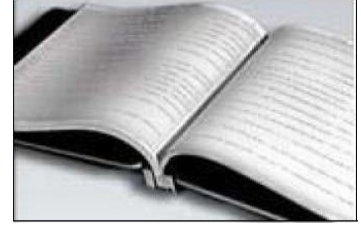
Pozitif ve normatif kamu tercihi teorilerinin ampirik çalışmalara dayalı olarak ulaştığı genel sonuç, devletin ekonomiye olan müdahalesinin genişlemesinin sosyal maliyetinin sosyal faydasından daha fazla olduğudur. Bu açıdan devlet, bazı sorunların çözümü, bazılarının ise, bizzat sebebi durumundadır. Günümüz çağdaş demokrasilerin en büyük zaafı, keyfiyet demokrasisine bürünmüş olmalarıdır. Gerçek demokrasi olan Anayasal demokrasiyi gerçekleştirebilmek için, anayasada siyasi iktidarın hem siyasi hem de ekonomik hak ve yetkilerinin sınırlandırılması gerekir.

Devletin ekonomik alandaki güç, yetki, görev ve fonksiyonlarının anayasal normlarla sınırlandırılmasını savunan Anayasal İktisat son yıllarda gerek akademik çevrelerde, gerekse siyasi çevrelerde büyük ilgi görmektedir. Ülkemizde, bu alanda üniversite çevrelerinde bilimsel çalışmaların arttığı, siyasi partilerin ve sivil toplum kuruluşlarının konuya ilgisinin mevcut olduğu görülmektedir. Ülkemizde, bazı kesimler anayasal iktisadın önerilerine

olumlu bakarken, bazı kesimler ise bu önerileri olumsuz bulmakta ve eleştirmektedir. Olumlu ve olumsuz yönleri yan yana koyulup tablonun bütününe bakıldığında görülecek şey, faydasının maliyetinden daha yüksek olduğu ve gelecek nesilleri de etkileyebilecek bir potansiyelle dikkate değer olmasıdır.

Seçim zamanlarında yaşanan politik konjonktürel dalgalanmalar, ülkenin gelecekte karşılaşılabileceği olumsuzluklar açısından dikkatle analiz edilmeli ve buna uygun önlemler alınmalıdır. Fırsatçı ve partizan tutumlar, kamu kaynaklarının etkin ve verimli şekilde kullanımı engelleyebilecek boyutlara ulaşabilecek güçte görülmektedir.

Çalışmada ele aldığımız cari transfer harcamaları konsolide bütçe dengesinde önemli bir paya sahiptir. Son yirmi yılda yapılan genel ve yerel seçimler bazında bu harcamaların seçim öncesinde arttığı ve seçim sonrasında düştüğü dikkati çekmektedir. Bu durum, kamu tercihi yaklaşımına göre oy maksimizasyonu peşinde olan iktidarların kamu kaynaklarını fayda maksimizasyonu güdüsüyle hareket eden seçmen davranışlarını etkileyebilmek amacıyla kullandıklarını teyit etmektedir. Bu açıdan, anayasa değişikliğinin gündemde olduğu günümüz Türkiye'sinde Anayasal İktisat kavramı, iktisat politikalarının oluşturulması ve uygulanması sırasında politik eğilimlerle ülke kaynaklarının israfına engel olabilecek bir çözüm olarak değerlendirilmelidir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

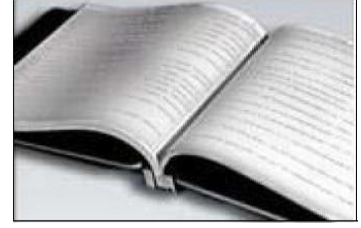
*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: A12-K20-M40 *** ID:427 K:400*

<http://www.akademikbakis.org>

KAYNAKÇA

- Akad, M. (1976).** Baskı Gruplarının Siyasal İktidarlarla İlişkileri. İstanbul: Bilim Teknik Yayınları
- Aktan, C. C. (1994).** Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat. Ankara: Doğu Matbaası
- Aktan, C. C. (1997).** Anayasal İktisat. İstanbul: İz Yayıncılık
- Balke, N. S. (1991).** “Partisanship Theory Macroeconomic Outcomes and Endogenous Elections”. Southern Economic Journal, 57(4), 920-935
- Bayhan, V. (2002).** “Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm”. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), 1-13
- Buchanan, J. M. (1991).** Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat. Ed. Aytaç Eker, Coşkun C. Aktan, İzmir: Akliselim Ofset Tesisleri
- Bulutoğlu, K. (1984).** Kamu Ekonomisine Giriş. İstanbul: Filiz Kitabevi
- Cinko, L. (2005).** “Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri”. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19(2), 325-339
- Düğer, İ. H., Dulupçu, M. A. (2000).** İktisada Giriş. İstanbul: Graphics Yayınları
- Eczacıbaşı, B. (1992).** “Toplumun Katılımına Açık Bir Anayasa”. Görüş: Anayasa 1982, TÜSİAD Yayın Organı Anayasa Tartışmaları Sayı: 3
- Ersoy, A. (1986).** İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi. İzmir: Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları, Yayın No:6
- Gökbunar, R. (1997).** “Kamu Finansmanında Demokratikleşme ve Ekonomik Anayasa Önerisi”. Prof. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 505-516
- Güran, N. (1996).** Makro Ekonomik Analiz. İzmir: Karınca Matbaacılık
- Hayek, F. A. (1982).** Law, Legislation, and Liberty. London: Routledge&Kegan Paul
- Hazine Müsteşarlığı,** İstatistikler, Kamu Finansmanı İstatistikleri, <http://hazine.gov.tr/default.aspx?ns=w=EilDPQez15w=-H7deC+LxBI8=&mid=59&cid=12&nm=33> , 10.04.2014
- Kartalçı, K. (2009).** “Kamu Harcamalarında Aralık Ayı Sendromu ve Çözüm Önerileri”. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2), 298-317.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

**ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN**

JEL KOD: A12-K20-M40 * ID:427 K:400**

<http://www.akademikbakis.org>

- Mankiw, G. (2002).** A Macroeconomics Reader. e-book:
http://www.google.com.tr/books?id=jjeEAqAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, 11.02.2014.
- Nordhaus, W. (1989).** “Alternative Approaches to the Political Business Cycle”. Brookings Papers on Economic Activity, 2, 1-68
- Onur, S. (2002).** “Politik Bütçe Döngüleri ve Türkiye Ekonomisi (1975-2000)”. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(2), 85-126
- Özdemir, M. B. (2007).** Türkiye’de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
<http://eprints.sdu.edu.tr/467/1/TS00619.pdf>, 05.02.2014
- Rogoff, K. (1990).** “Equilibrium Political Budget Cycles”. The American Economic Review, March, 21-36,
http://scholar.harvard.edu/files/rogo/ff/files/51_aer90.pdf, 12.03.2014
- Savaş, F. V. (1997).** Anayasal İktisat. İstanbul: Avcıol Yayınları
- Savaş, F. V. (1999).** İktisadın Tarihi. İstanbul: Siyasal Kitabevi
- Savaşan, F., Dursun, İ. (2006).** “Türkiye’de Yerel Düzeyde Politik Konjonktürel Devreler”. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 8(2), 191-208
- Serin, V. (1998).** İktisat Politikaları Seçme Konular. İstanbul: Alfa Yayınları
- Sezgin, Ş. (2007).** “Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar:1950-2003 Dönemi”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62(2), 135-154,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/930/11597.pdf>, 12.04.2014
- Toffler, A. (1995).** Yeni Bir Uygurluk Yaratmak. İstanbul: Övünel Matbaacılık
- Turhan, M. (1994).** “Anayasa ve Anayasacılık”. Amme İdaresi Dergisi, 27(3), 3-12
- Yıldırım, K., Karaman, D., Taşdemir, M. (2009).** Makro Ekonomi. 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Ulusoy, A. (1999).** Maliye Politikası. Trabzon: Lega Kitabevi